

Наливайко Лариса Романівна
проректор, доктор юридичних наук,
професор, Заслужений юрист України

Глуховеря Андрій Віталійович
студент юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

МОНАРХІЧНА ФОРМА ПРАВЛІННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Сучасні держави, які є демократичними й мають власну систему органів державної влади, що функціонує на засадах принципу поділу влади, функціонують як у республіканській, так і в монархічних формах правління. Форма правління певною мірою зумовлює особливості реалізації демократичних принципів у функціонуванні механізму держави. Оскільки в літературі увага нині приділяється республіканським формам правління, доцільно проаналізувати сутність і роль обмежених монархій, які є демократичними державами й ефективно функціонують у сучасному світі. Наразі у світі існує 44 держави з монархічною формою правління, серед яких Великобританія, Японія, Швеція, Іспанія, Австралія, Нідерланди, Люксембург, Нова Зеландія й ін. Високий рівень демократичності зазначених держав, гарантування прав і свобод людини і громадянина та ефективність діяльності органів публічної влади, зумовлює актуальність дослідження монархічної форми правління.

Дослідженням особливостей сучасної монархічної форми правління займалися науковці, серед яких: К. Арановський, Й. Благож, С. Бостан, Е. Григоніс, Р. Гринюк, І. Ільїнський, Л. Ентін, В. Маклаков, М. Марченко, В. Нерсесянц, С. Серьогіна, Б. Страшун, М. Терещук, Є. Тихонова, М. Цвік, В. Чиркін та ін.

Слід наголосити, що монархія – це форма державного правління, за якої найвища влада повністю, або частково належить одній особі чи належать до правлячої родині. Влада передається у спадок. Частіше це відбувається від батька до сина, але є виключення. Наприклад, у Британській імперії влада на початку 20 століття перейшла від Георга шостого до його доньки Єлизавети другої.

Головною перевагою монархії є можливість прийняття моментальних рішень, коли на обговорення, узгодження й наради немає часу. У надзвичайній ситуації, коли час йде на хвилини, одноосібно прийняти рішення є значною перевагою. Іншою перевагою можна назвати здатність ефективно висувати найталановитіших людей на керівні посади державних структур. У монархії ця здатність вище ніж у інших республіках. Президент чи прем'єр-міністр, будуть бачити у талановитій людині конкурента який може з часом зайняти їх посаду, тому будуть всіляко притримувати його. Монарх не приймає участь у цій конкуренції, йому вигідно, щоб керівні посади займали найкращі фахівці своєї сфери, будь то генерал, міністр чи губернатор. Є випадки, коли монарх сам просував талановитих людей на керівні посади. Для нього, поразка країни – це загроза зречення, а загибель країни чи революція це смерть династії царів або імператорів.

У сфері соціальних відносин монархія проводить благородні принципи. Наприклад, вірність й чесність – один з найблагородніших й найголовніших критеріїв у відносинах між людьми. Держави, які мають монархічну форму правління, за умови ефективно сформованих та реалізованих монархічних принципів, є символом єдності багатонаціональної держави й запорукою громадянської стабільності. Навіть, такі сучасні монархії, як Великобританія, продовжують виконувати функцію єдності держави.

У межах дослідження варто також зауважити на негативних аспектах. Так, недоліком монархії можна назвати спадкування престолу, оскільки при спадкуванні влади немає жодних гарантій того, що дитина царя (майбутній спадкоємець престолу) не народиться хворою чи не матиме певних вад, які деструктивно впливатимуть на подальший розвиток держави. Така дитина може бути єдиним спадкоємцем царської династії. Дуже часто династичні спадкоємці проявляли деструктивні риси, що зумовлювало нестабільний або недемократичний розвиток держави. Прикладом може слугувати правління Ярослава Мудрого та його дітей: Ізяслава, Святослава та Всеволода. Ярослав Мудрий був вмілим полководцем, провів декілька вдалих реформ, які внесли вагомий вклад у розвиток освіти Київської Русі, видав збірку законів «Руська правда», розгромив Печенігів під столицею в 1036 році й уклав декілька династичних шлюбів, провадив ефективну зовнішню та внутрішню політику. Натомість

його сини, сприяли феодальній роздробленості й були не готові до князювання великою державою. Ярослав Мудрий, за роки його правління, встановив непорушний порядок речей, який його сини зруйнували [Терещук, М. М. Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика/ Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць К. : Ін-т держави і права НАН України ім. В. М. Корецького, 2007. Вип. 38. С. 144.]. Ще одним з мінусів монархії є фаворитизм. Схильність монархів до висування свого фаворита була дуже поширена в вісімнадцятому столітті по всій Європі.

Слід наголосити, що більшість монархій припинило своє існування у Європі на початку двадцятого століття. Так династія Романових припинила своє існування у 1918 році. Імператора Германії Вільгельма другого після підписання Версальського мирного договору 1919 року оголосили зрадником. Він був останнім Кайзером Германської імперії, на ньому обірвалась династія Гогенцоллернів. У 1922 року Велике національне зібрання Туреччини прийняло указ, що відділив султана від халіфату. При цьому, титул «султан» був скасований. Так закінчилась історія Османської імперії яка налічувала шістьсот років правління султанів.

Однак, сьогодні функціонують монархії, які змогли трансформуватись відповідно до сучасних демократичних та соціальних тенденцій. Прикладом може слугувати Великобританія. Після світової війни, Британська імперія відпускає свої колонії, зберігши монархію. Династію Віндзорів започаткував Британський король Георг четвертий у 1917 році. Королева Єлизавета друга досі є королевою Великобританії, Австралії, Канади й інших колишніх колоній Британської імперії.

Важливо наголосити, що поняття «монархія» є загальним для варіативності форм, які мають власні переваги та недоліки. Тож, доцільно розглядати їх залежно від особливості кожної. Однак, підвищення ефективності будь-якої форми монархії є усунення тих недоліків, які характеризують монархію як загальне явище. Подолати їх можна, наприклад, шляхом політичних й економічних реформ, в яких будуть утворені допоміжні органи правління, серед яких реально функціонуючий парламент, колегія, дума чи сенат. Безсумнівно, монархія має право існувати, зважаючи на приклади держав, які провадять якісну державну політику, яка ефективно забезпечує права та свободи людини і громадянина, однак ця форма правління, як й інші, потребує ґрунтовного аналізу для підвищення рівня реалізації демократичних та правових цінностей, зважаючи на постійне оновлення тенденцій у цій сфері.

1. Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
2. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Тернопіль, 2010. 392 с.
3. Процюк І.В. Монархія як особлива форма державного правління
4. Терещук М. М. Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика/ Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць К. : Ін-т держави і права НАН України ім. В. М. Корецького, 2007. Вип. 38. С. 144.

Припутень Дмитро Сергійович
професор кафедри
загальноправових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор

Зігунов Володимир Геннадійович
слухач магістратури
юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Право громадян на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування гарантується Конституцією України та є однією з важливих гарантій демократичного устрою суспільства. Згідно із Концепцією створення Національної системи опрацювання звернень до органів виконавчої влади, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 р. № 589-р, реалізація даного права громадян включена у перелік пріоритетних напрямів їх діяльності.